

Enheten för naturvård

Södersjön SE0110287

Bevarandeplan för Natura 2000-område

(enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.)

Inledning

Bevarandeplanen är det dokument som beskriver vilka mål som ska uppnås i bevarandet av ett Natura 2000-område och som anger vilka bevarandeåtgärder som planeras. I bevarandeplanen beskrivs vilka förutsättningar som krävs för att de utpekade arterna och livsmiljöerna ska upprätthålla s.k. gynnsam bevarandestatus. Det har betydelse för tillämpningen av regelverket om Natura 2000-områden.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12Beteckning
511-16051-2017

Namn	Södersjön	Areal	1,7 ha
Natura 2000-kod	SE 0110287		
Kommun	Norrtälje		
Bevarandeplan fastställd av Länsstyrelsen	2007-02-05		
Bevarandeplan reviderad av Länsstyrelsen	2017-06-12		
Områdestyp och status	SAC-område enligt art- och habitatdirektivet		
Ägarförhållanden	Privat		

Ingående livsmiljöer enligt art- och habitatdirektivet

Tabell 1. Livsmiljöer.

Livsmiljökod	Livsmiljöns namn	Areal (ha)	Andel (%)
7230	Rikkärr	0,2	12

* Prioriterad livsmiljö – bevarandet bedöms ha hög prioritet inom EU.

Ingående arter enligt art- och habitatdirektivet

Denna art finns upptagen i bilaga 2 till EU:s art- och habitatdirektiv och skyddas därmed av Natura 2000-reglerna. I denna bevarandeplan nämns även andra arter än de som är skyddade av Natura 2000-reglerna. Dessa arter har inte samma lagliga skydd såsom eventuella arter i tabell 2.

Tabell 2. Arter.

Artens kod	Svenskt namn	Vetenskapligt namn
1013	Kalkkärrsgrynsnäcka	<i>Vertigo geyeri</i>

Bevarandesyfte för Södersjön

Bevarandesyftet och beskrivningen av livsmiljön och arten nedan utgör den beskrivning som ska upprättas i enlighet med 17 § förordningen om områdesskydd m.m. (FOM). Tillsammans med bevarandemål och bevarandeåtgärder i denna plan utgör de underlag som visar hur myndigheterna behöver arbeta för att motsvara kraven i 16 § FOM.

Det övergripande syftet med Natura 2000-området är att bidra till att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för i området utpekad art och livsmiljö.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-16051-2017

Södersjön är främst utpekad på grund av en rik förekomst av kalkkärrsgrynsnäcka som är prioriterat värde i Natura 2000-området. Arten anses mycket svårspriod och det är tveksamt om det finns spridningsmöjligheter mellan lokalerna i Stockholms län, möjligen med undantag av lokaler längs Norrtäljes kust. Kring Södersjön i Norrtäljes ”inland” finns glesare liggande lokaler med fyra stycken inom 15-17 km radie och en lokal så nära som 4,5 km från Södersjön. Rikkärr har förstås alltid legat fläckvis i landskapet och långdistansspridning måste på något sätt sällsynt ske, men genom utdikning har kärren blivit så glest förekommande att dessa förekomster ändå får antas vara relikta med mycket små chanser till återkolonisering om arten försvinner.

Prioritering av skötselåtgärder framgår av tabell 3.

Bevarandemål för Södersjön

Att bidra till gynnsam bevarandestatus för i området utpekad art och livsmiljö uttrycks i detta område i följande mål.

Rikkärr (7230)

- Arealen rikkärr ska bibehållas.
- Grundvattenytan ska variera och vara hög under större delen av året.
- Rikkärret ska inte påverkas av lokal övergödning.
- Livsmiljön ska inte påverkas av dikning eller dämning.
- Vegetationen ska vara välhävddad av bete och/eller slåtter, helst slåtter, varje eller vartannat år vid vegetationsperiodens slut så att ansamling av förna inte sker och så att vassens utbredning hålls tillbaka.
- Igenväxningsvegetation ska endast förekomma i begränsad omfattning.
- Marken ska vara opåverkad av konstgödning och stödutfodring, kalkning och insådd av för livsmiljön främmande arter.
- De för livsmiljön typiska arterna, till exempel slåtterblomma, piprensarmossa och kärrkniprot, ska finnas i livskraftiga bestånd.

Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)

- Populationen av arten kalkkärrsgrynsnäcka ska vara livskraftig.
- Artens livsmiljö ska bibehållas och vara i ett gynnsamt tillstånd.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-16051-2017

Beskrivning av området

Natura 2000-området ligger ca. 1 km sydväst om Lohärad i Norrtälje kommun. Södersjön ligger som en liten ö i omgivande åkerlandskap. En bit väster om Natura 2000-området vidtar skogsmark medan landskapet österut är mer öppet med brukad åkermark och små samhällen.

Södersjön består av en liten igenväxande sjö med ett blött, relativt öppet rikkärr i nordost. I den västra delen av Natura 2000-området växer talrikt med björkar och videsnår. Runt om rikkärret finns en bård med främst al och tall. I hela området, men allra mest i de västra ohävdade delarna, växer en hel del vass.

Sjön dikades (både öppet dike och rör) 1938 – 1940 för att erhålla mer brukbar odlingsmark. Dikena ansluter nordost och sydväst om sjön. Området har de senaste 60 – 70 åren förändrats nämnvärt till följd av dikningen och upphörd hävd. Största delen av det som förr var öppen, hävdad mark är idag trädbevuxet och delar av det som före 1940 låg under vatten är idag kärrmark. År 1940 var området ända ut till åkerkanten (d.v.s. den trädbeklädda bården strax utanför Natura 2000-områdets gränser) öppen betes- alt. slättermark. Betet runt rikkärret upphörde i mitten av 1980-talet.

Södersjön är en samfällighet som förvaltas av Norrtälje Naturvårdsfond. Fonden har (i den östra delen) sedan 1997 återupptagit hävd i form av årlig slätter. För detta utgår miljöstöd.

Beskrivning av art och livsmiljö**Rikkärr (7230)**

Rikkärret vid Södersjön är ett blött övergångsrikkärr vid en liten igenväxande sjö. I kärret växer högvuxen, tät vass på de ställen som i dagsläget inte slås. På de partier där slätter bedrivs är vassen betydligt mycket glesare och lägre. Bottenskiktet domineras av brunmossor (bl.a. karaktärsarten piprensarmossa), men med inslag av vitmossor. Exempel på kärlväxter som växer i kärret är: Ängsskallra, kärknippot, slätterblomma och ullsäv. Förr har majviva vuxit i kärret, men denna har på senare år minskat kraftigt (försvunnit?). Populationen av kärknippot har ökat sedan slätterhävden startade/återupptogs 1997. I kärret växer ett fåtal småbjörkar.

Kärret är påverkat av dikningsföretagen 1938 – 1940 då vattennivån sänktes, men påverkan är i dagsläget troligen inte särskilt stor. Dikena har, åtminstone periodvis, varit helt eller delvis igenvuxna med träd och buskar som försämrat avrinningen och därmed begränsat påverkan på naturmiljön i kärret.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-16051-2017

Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)

Kalkkärrsgrynsnäcka har hittats i Södersjöns rikkärr vid inventeringar som gjorts i området år 1959 samt 1997 med oförändrad abundans. Förekomsten är relativt individrik. Trots att lokalen vuxit igen kraftigt mellan de två inventeringstillfällena har inte molluskfaunan påverkats nämnvärt.

Arten lever huvudsakligen i öppna rikkärr (kalkkärr) och kalkfuktängar med ett pH-intervall av 5,8–7,5. Den anträffas även mer sällsynt i kärr som inte har rikkarakter – i mosselaggar, bäckdråg, glest trädklädda kärr och strandkärr. Dessa senare typer av förekomstsätt är vanligare i norra och mellersta Sverige. I rikkärren förekommer den främst i områden med hög och stabil grundvattennivå, och då i en smal zon mellan grundvattenytan och tuvbasen. I mindre kalkrika kärr hittas den ofta i anslutning till videbuskage.

Arten sprider sig mycket långsamt – ett fåtal meter per år - vilket innebär att den är hänvisad till just den våtmark den lever i. Passiv långdistansspridning sker dock sporadiskt, sannolikt med fåglar. I Sverige finns huvuddelen av snäcklokalerna i kalkrika trakter, speciellt i Skåne, Östergötland, Västergötland, Uppland, Dalarna till Jämtland samt i fjällkedjan. Kalkkärrsgrynsnäcka är upptagen på den svenska rödlistan över hotade arter som Missgynnad (NT).

Utvecklingsområden

I området finns partier som har potential att utvecklas till Natura 2000-livsmiljö. I dagsläget finns dock inte de för livsmiljöerna utmärkande strukturer och processer i tillräckligt hög utsträckning.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt

En komplett lista är inte möjlig att upprätta. Här listas ett urval hot som i det här området bedömts mest relevanta.

Rikkärr (7230)

- Markavvattning.
- Upphörd eller för dålig hävd kan leda till att vassen blir tätare och grövre samt att björkar, sly och videsnår sprider sig österut mot delen som nu slås.
- Torvbrytning.
- Anläggning av skogsbilvägar över, uppströms eller i närheten av habitatet kan påverka hydrologin och/eller hydrokemin i området på ett negativt sätt.
- Eutrofering från omkringliggande åkermark.
- Spridning av t.ex. aska, kemiska substanser och gödningsämnen i eller i anslutning till habitatet.
- Intensivt bete med tillhörande tramp kan skada bottenskiktet.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-16051-2017**Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)**

- Ett stort markslitage som följd av intensivt bete, liksom negativa effekter av betesdjurens avföring och urin.
- Eutrofering från jordbruksmark.
- Utdikning, dränering och skyddsdikning och andra åtgärder som ändrar hydrologin i och i anslutning till artens biotop är allvarliga hot.
- Igenväxning med vass, buskage och träd.
- Exploatering.

Bevarandeåtgärder med tidsplan**Gällande regler**

Enligt 7 kap 28 a § miljöbalken (MB) krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller störa utpekade arter i ett Natura 2000-område som har förtecknats enligt 7 kap 27 § MB. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändig för skötseln och förvaltningen av området. Alla Sveriges Natura 2000-områden utgör dessutom riksintressen (enligt 4 kap MB), vilka ska beaktas vid prövning av ärenden och planläggning. Länsstyrelsen har tecknat avtal om skötsel av livsmiljön genom slätter.

Behov av ytterligare reglering

Det finns inget behov av ytterligare reglering.

Tabell 3. Förslag till skötselåtgärder för Södersjön. Åtgärder i kursiv är prioriterade.

Livsmiljö/art	Åtgärd	Tidsplan
Rikkärr (7230)	<i>Slätter och/eller bete, helst slätter så att vassen glesnar. När vassen glesnat är slätter vartannat år att föredra då det gynnar många orkidéer och snäckor. Detta med förutsättning att vassen även fortsättningsvis kan hållas nere.</i> <i>Småbjörkar och videsnår ska hållas efter successivt.</i>	Varje eller vartannat år. Återkommande.
Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)	Inga ytterligare åtgärder utöver de som gäller rikkärret, se ovan.	

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-16051-2017

Utvecklingsområdet	<p>Området väster om livsmiljön har god potential att utvecklas till 7230 (rikkärr) om björkarna tas bort och slåtter upptas, bl.a. för att decimera vassen. Några videbuskar kan med fördel lämnas kvar.</p> <p>Eftersom marken här är mycket tuvig (vitmossetuvor) kan fräsning av marken bli aktuellt (om slåttern ska återupptas!). Det bör dock först undersökas om detta kan komma att inverka negativt på snäckpopulationen. Man kan tänka sig att fräsa halva området i en första omgång och sedan följa upp om snäckpopulationen åter vandrar in i det frästa partiet. Om de återinvandrar kan resterande del fräsas efter några år.</p>	
---------------------------	---	--

Bevarandetillstånd i dag

Tabell 4. Bevarandetillstånd hos ingående livsmiljö och art.

Livsmiljö/art	Bevarandetillstånd
Rikkärr (7230)	Gynnsamt efter återupptagen slåtter.
Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)	Gynnsamt.

Inventeringar i området och andra referenser

Artdatabanken. Röddlistade arter. www.artdatabanken.se (uttag 050810).

Naturvårdsverket. *Art- och naturtypsvisa vägledning*. (www.naturvårdsverket.se) Uttag 2005-08-20.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1998. *Landlevande mollusker i rikkärr i Stockholms län*.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996. *Naturkatalog för Stockholms län*. Remissupplaga.

BEVARANDEPLAN**Datum**
2017-06-12**Beteckning**
511-16051-2017

Länsstyrelsen i Stockholms län, 2001. *Åtgärdsplan för bevarande av betesmarker och slåtterängar* (AB2284).

Sundberg, S, 2005. *Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr*. Remissversion 2005-05-20. Naturvårdsverket.

Torrläggningsföretag för Råby-Södersjön (1938).

Övriga källor:

Hammar, Gunnar (Norrtälje Naturvårdsfond). Telefonsamtal i augusti 2005.

Sundberg, Sebastian (Avd. för växtekologi, Evolutionsbiologiskt centrum, Uppsala universitet). Mailkontakt 22 augusti 2005.

Karta

Livsmiljöernas sifferkoder i kartan och dokumentet är korrekta liksom namnen i dokumentet. Livsmiljöernas namn i kartan kan dock vara felaktiga.

